

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 38 Volume: 8 Issue: 38

Haziran 2015 June 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

"BELLEĞİN KIŞ UYKUSU" VE "ISSIZLIĞIN ORTASI" ADLI ROMANLARDA BELLEK*
MEMORY IN THE NOVELS THAT NAMED "BELLEĞİN KIŞ UYKUSU" AND
"ISSIZLIĞIN ORTASI"

Derya KILIÇKAYA*

Öz

"Ben edebiyat yoluyla toplumsal belleğe kayıt düşmenin peşindeyim." diyen, yazar Mehmet Eroğlu'nun, toplumsal hafızaya gönderme yaptığı ve okuyucuyu sorgulamaya iten romanı "Belleğin Kış Uykusu"nda, sevgi ve hayalin peşinde, aynı anda hem geçmişe hem de geleceğe doğru yapılan fantastik bir yolculuk anlatılır. "*Belleğin Kış Uykusu*" kişisel ve toplumsal belleği irdeleyeceğimiz ilk eser olacaktır.

"*İssizliğin Ortası*"nda Romanda, geçmişinin yükünü omuzlarında taşıyan Ayhan İlyasoğlu'nun, bu geçmişle yaptığı hesaplaşma anlatılır. Geçmiş sorgulamaktan kendini alamayan Ayhan, aynı zamanda çağrışımların da esiri altındadır. 1974'teki Kıbrıs Barış Harekâtı'nda asteğmen olarak gördüğümüz roman kişisine, savaşın olumsuz yönleri derinlemesine tesir eder ve sonraki hayatında da yaşadıkları, bir türlü peşini bırakmaz. Biz ise işte bu yazımızda Mehmet Eroğlu'nun adı geçen iki eserinde işlediği bellek kavramını değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Bellek, Geçmiş, Gelecek, Acı, Mutluluk.

Abstract

Mehmet Eroğlu tells us a fantastic journey that happens in the future and the past at the same time in Belleğin Kış Uykusu. The main character of this novel seeks for love and dream during this journey. Writer alleges that happiness makes us ordinary and takes us to the memorylessness. He propounds the relationship between pain and memory in this novel. He also claims that being memoryless is the same as being dead while living. . *Belleğin Kış Uykusu*, which Mehmet Eroğlu tells a train travel of a man who doesn't even remember his name, is the first novel that we are going to examine personal and social memory. The second novel we are going to examine is *İssizliğin Ortası*, which belongs to the same writer. The main character of the novel is Ayhan İlyasoğlu. In this novel writer tells Ayhan İlyasoğlu's conflict with his past. Ayhan is a depressed character. He served in the army as third lieutenant during Cyprus Peace Operation in 1974. This war had many bad effects on him. After the war he recalls the past all the time. Namely he coalesces with his memory. We are going to try to evaluate the memory as a notion in this two novels.

Keywords: Memory, Past, Future, Pain, Happiness.

GİRİŞ

Büyük toplumsal olaylar, büyük anlatıların da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Tanıklık edilen pek çok hadise insanın belleğinde yer eder ve kimi zaman da geleceğine yön verir. Eskiye bağlılık ile ilişkilendirebileceğimiz anımsama\hatırlama, edebiyatımıza da yön vermiş ve bu kavram çevresinde eserler ortaya konmuştur. Bu eserlerde kimi zaman birebir olayların içinde bulunmuş, tanıklık etmiş ve etkilenmiş kişiler anlatılabildiği gibi, "bu etkileri yıllar sonra hisseden, yarım kalmış bir sorgulama ve hesaplaşmayı yürüten kişiler" de anlatılır. (Günay-Erkol, 2011: 44) Bellekte yer eden kimi ayrıntılar, insanın karşısına uzun süre sonra da çıkabilmektedir. Belleğindeki olumlu ya da olumsuz ayrıntılarla uğraşan kişinin psikolojisi ise üzerinde durulması gereken ayrı bir konudur. Geçmiş anımsayarak mutlu olmaya çalışan insanlar olduğu gibi, belleğindeki olumsuzluklarla savaşarak yaşayanlar da mevcuttur. Kendini tanımaya ve anlamaya çalışan bireyin bu mücadelesi elbette ki edebiyata da yansacaktır. Kişilerin belleği olduğu gibi, toplumun da bir belleği vardır. Toplumsal hafızamızda neler olduğunu edebiyat yoluyla açıklamaya çalışan Mehmet Eroğlu, bu konuda örnek teşkil etmiş bir yazardır. Geleceğin, geçmişle anlamlandırıldığını savunan yazarın, onca romanı arasından "Belleğin Kış Uykusu" ile "İssizliğin Ortası"nı seçtik. Her iki romanda da geçmişin yükünü omuzlarında taşıyan, bellekleriyle hesaplaşan bireyler başkışı olarak görülür. Belleklerine yer etmiş

* Bu makale 5-7 Eylül 2013 tarihinde, Kültür Araştırmaları Derneği'nin Bilkent Üniversitesi'nde düzenlediği, VII.Uluslararası Kültür Araştırmaları Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

* Okt. Dr., Kocaeli Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölümü.

sahnelerle yaşamaya çalışan bu kişilerin hayatlarında, anının ne kadar önemli bir yeri olduğunu anlamış oluruz. Amacımız, çok önemli bir bilgi deposu olarak görülen "bellek" kavramının, bu iki romandaki yansımaları görmek ve değerlendirmektir. Böylelikle, unutmak mı daha iyi yoksa hatırlamak mı tartışmasına da edebiyat yoluyla bir cevap verilecektir.

Mehmet Eroğlu'nun, 1979'da yapılan yarışmada Milliyet Roman Ödülü'nü, 1985'te ise Orhan Kemal Roman Armağanı ve Madaralı Roman Ödülü'nü kazandığı ve 12 Eylül nedeniyle ancak 1984'te yayımlanabilen ilk romanı "İssızlığın Ortası" ile 2006 senesinde çıkardığı "Belleğin Kış Uykusu" isimli eserini, "bellek" kavramı etrafında düşündüğümüzde bize pek çok kapı açılır. Mehmet Eroğlu'nun her iki romanını "bellek" etrafında incelerken, yazarın ilk romanı olan "İssızlığın Ortası" ile değil de, onuncu romanı olan "Belleğin Kış Uykusu" ile başlamayı uygun görüyoruz; çünkü bu eser, "Yitiriş", "Bellek" ve "Uyanış" olmak üzere üç bölüme ayrılır ve "bellek" kavramı, diğer romana göre, bunda daha ön plandadır. Eserde belleğin durumu beş başlık altında incelenecektir: 1- Bellek Üzerine Düşünceler 2- Kişisel Bellek 3- Alışkanlık Belleği 4- Bilişsel Bellek 5- İletişim Belleği.

İssızlığın Ortası adlı eserde, 12 Mart 1971 darbesi sonrası durum gözler önüne serilir. Başkışı ise Ayhan'dır. 68 Kuşağı'na mensup olan Ayhan, Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılmış ve savaşta tanıklık ettiği olaylar nedeniyle bunalıma girmiştir. Belleğinden bir türlü silip atamadığı sahneler, konuşmalar ve yaşanmışlıklarla beraber hayatını devam ettirmeye çalışır. Ayhan'ın belleğiyle vermiş olduğu bu savaşı, başlıklar altında değil de eserden birkaç örnek vererek açıklamaya çalışacağız.

I-BELLEĞİN KIŞ UYKUSU

12 Eylül 1980'den sonra yaşanan olumsuzluklara gönderme yapılan bu eserde, arada kalmış, kararsız bir bireyin bellek kaybı anlatılır. Romanın başında sadece M olarak, sonuna doğru da Sadık adıyla karşımıza çıkan kişi, aslında sıradan bir insandır. Yaşadıkları ve tanıklık ettikleri, onun hayatında derin izler bırakmıştır. Gerçeklik ve fantastiğin birlikte yer aldığı bu romanda, belleğini kaybetmiş bir haldeyken tren yolculuğuna çıkan ve yolculuğun sonunda belleğine de bilincine de tekrar kavuşan bireyin sevgi, mutluluk, pişmanlık gibi soyut kavramlar etrafında yaşadıkları anlatılır.

Belleğin Kış Uykusu'nda kurgusal gerçekliğe ve fantastiğe ait iki ayrı mekân söz konusudur. Sadık'ın evi romanın başında fantastik âleme romanın sonunda ise kurgusal gerçeğe ait bir yer olarak romanda kendine yer bulur. Bunun yanında bir de Sadık'ın çıktığı fantastik yolculuğun mekânı olan tren vardır. Bu mekân, simgesel işleviyle ön plana çıkar. Aynı ayrı ancak birbirine bağlı parçalardan oluşan tren, bu özelliğiyle zaman dilimlerini simgelemektedir. Çünkü zaman da birbirine eklenmiş geçmiş, an ve gelecekte oluşmaktadır. Tren nasıl bir bütün olarak geriden gelip ileriye doğru gidiyorsa zaman da geçmişten geleceğe doğru akmaktadır. Böylece insan ömrünün geçmiş ve geleceğiyle bir bütün olduğu bu simgesel mekân aracılığıyla irdelenmektedir. (Yürek, 2009: 604-605)

Seçilen bu simgesel mekân, eserde bir benzetme ile verilir: "Belki de tren ve koridor aynı şeydi: belleksizlik." (Eroğlu, 2009: 165) Romanın sonunda, Sadık'ın belleksizlikten belleğe doğru yaptığı yolculuğun aslında bir rüya olduğu anlaşılır. Sadık çıktığı bu yolculukla beraber, belleğini de yeniden kurmuştur. Yaptığı tren yolculuğunda, kendi gibi belleksiz bir başka yolcu ile karşılaşan Sadık, eserin sonunda bellek; yani geçmiş olmadan geleceğin de var olamayacağını kavrar. "Çünkü bellek, ancak başlangıç ve geçmişe bağlanırsa anlamlanıyor. Unutmak, vazgeçmek, bağlantısız belleklerin sonucu değil mi?" (Eroğlu, 2009: 201) Mehmet Eroğlu, bir söyleşide bu konu hakkında şunları belirtir:

Varlığını dış dünyanın anılarına odaklayamamak; anısız göçebelik; belleksizlik bu olmalı. Bellek de bunun tam tersi. Bellek, yani anılar olmadan, geçmiş diye bir şey olmaz, bunu biliyoruz. Aynı şekilde, gelecek de belleksiz mümkün değil. Çünkü gelecek, ancak geçmişe bağlanırsa anlamlanıyor. Geçmişe, başlangıca uzanmayan gelecek, ipi kopmuş bir uçurtmaya benzer. Belleği terk ederek -bu anıların unutulması demek- yitireceğimiz en önemli şeyse sevgi ve sevme yeteneğimizdir. Daha doğrusu sevdiğimiz insanların, kavramların yitirilmesi demek belleksizlik. Hatırlamak, hatırlanmak çok mu önemli diye sorarlara ben de şu soruyu sorarım: Mezarları, mezar taşlarını neden dikiyoruz? Unutmamak, unutulmamak için. Belleğin olmaması, yani unutmak, sonsuz bir hiçliğe savrulmaya benziyor; engin denizde bir zerre olmak gibi... Unutan, unutulur. Bu yüzden belleksizlikten kurtulma isteği, karanlıktan kurtulma isteği kadar olağan ve anlaşılır. Özetlersek bellek geçmiş için olduğu kadar şimdiki zaman ve gelecek için de önemli. (Kaplanöz, 2006)

Mehmet Eroğlu'nun, vermiş olduğu röportajda bellek üzerine söylemiş olduğu bu cümlelerden sonra, romanında bellek kavramı etrafında neler söylediğine geçebiliriz.

1- BELLEK ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Çıktığı fantastik tren yolculuğunun başında palyaçoya benzerliği nedeniyle aynı adla anılan bir adam ve kendisi gibi sadece adının baş harfini bilen Bay G ile karşılaşan M (Sadık), bu tuhaf yolculuk süresince "bellek" kavramı etrafında pek çok söz duyacaktır. Bunların ilki bir filozof edasıyla konuşan ve M'ye yol göstermeye çalışan Palyaço'dan gelir. Belleksiz iki adamla karşılaşınca onların yerinde olmak isteyen Palyaço bunun sebebinin şöyle açıklar: "Çünkü bellek yoksa suç da günah da yoktur... Desenize, bir bebek kadar masum iki yolcuyla birlikteyim." (Eroğlu, 2009: 12) Palyaçonun yolcuları bebeğe benzetmesi yerindedir; çünkü "İnsanı yaşlı kılan, geçmiş ve anılardır." (Eroğlu, 2009: 156) Filozof Palyaço, M'nin bellek üzerine sorduğu "Kurtulmak istediğimiz bir günah yüzünden bellek silinebilir mi sizce?" (Eroğlu, 2009: 13) sorusuna ise olumlu cevap verir ve bunun kişinin ne kadar çok istediği ile ilgili olduğunu, insanın isterse beynindeki suçu silip atabileceğini belirtir.

M'nin romanın başında, içinde bulunduğu belleksizlik, onu bellek kavramı üzerinde düşünmeye sevk etmiş ve M., kendine "İnsanın iradesiyle belleği arasında bir bağ mı vardı?" (Eroğlu, 2009: 21) diye bir soru sorma gereği duymuştur. Romanda bellek ve irade arasındaki sıkı ilişki, yazar tarafından sürekli vurgulanmakta, okuyucunun da "Belleksizlik iradesizliktir." şeklinde düşünmesine yol açmaktadır; çünkü insan, belleğini yitirince, iradesini de yitirir. Romanın sonunda ise M (Sadık) iradesine kavuşacaktır. "İşte burada Hipokrates'in o ünlü sözünü hatırlıyoruz. İrade ve bellek, duygu ve endişe sadece beynin işidir ve biri birinin belirleyici unsuru değildir." (Kaynaroğlu, 2009) Eserin sonunda iradesine kavuşan Sadık (M), aynı zamanda dalmış olduğu rüyadan da uyanacaktır. Yaptığı fantastik tren yolculuğu, orada karşılaştığı kişiler, yaşadığı olaylar bunların hepsi aslında bir rüyadan ibarettir. Belleksiz olarak çıktığı ve bilinçlenerek, iradesini yeniden kazanarak bitirdiği bu yolculuğun sonunda uykusundan uyanacak, belleğine kavuşacaktır. İrade; yani bellek yoksa rüyadayız demektir: "İrademizin hükmetmediği tek yaşam benzeri şey rüyadır; bu yüzden en özgür olduğumuz zaman da rüyalarımızdır." (Eroğlu, 2009: 163)

Sadık (M) belleksizlikten belleğe doğru çıktığı yolculuk boyunca, geçmişe dair bazı sahneleri, parçaları hatırlamaya başlar, belleği bulanıklıktan berraklığa doğru yol alır: "Bellek silinemez ve asla yok edilemez! Sadece unutkanlığın zarı, anıların ışıldamasını engeller. Sonra bir darbe gelir ve o zarı parçalar. Hatırlamak budur..." (Eroğlu, 2009: 23) Belleğini yavaş yavaş buldukça düşünmeye başlayan Sadık, geçmişini de yaşamaya başlar. Geçmiş ile düşünme arasında da bir bağ vardır; çünkü "Düşünmek için beyne değil, belleğe ihtiyaç vardır." (Eroğlu, 2009: 126)

Unutmak, insanın doğasında olan bir özelliktir. Bu durumlarda belleğin ortaya çıkışı, "hatırlama" yoluyla olur. Hatırlamanın güçlü veya zayıf oluşu, yaşanan zamanı ve hatta geleceği kurmada etkili olur. Bu bağlamda denilebilir ki bellek, "geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki köprü'nün kurulmasını sağlayan çok önemli bir "bilgi deposu" niteliğindedir. (Özger, 2010: 25)

Hafızasını yitiren biri için geçmiş, an ve gelecek söz konusu olamaz. Bu kişinin tek bir dünyası mevcuttur, o da unutkanlıktır. Unutkanlık, belleğimizin kış uykusudur. (Eroğlu, 2009: 126)

Eserde, bellek üzerine olduğu kadar, belleksizlik üzerine de değerlendirmeler yapılmıştır. Kendisinin, bir başka deyişle kimliğinin farkında olmayan bireyler, belleksizdir. "Varlığını dış dünyanın anılarına odaklayamamak... Anısız bir göçebelik... Belleksizlik bu demektir." (Eroğlu, 2009: 33) Belleksizlik, eserde aynı zamanda acı bir durum olarak gözler önüne serilir. Bu acının içinde yalnızlık da kendine yer bulur: "Belleksizlik de bir tür yalnızlık değil miydi? Hem de yalnızlıkların en koyusu..." (Eroğlu, 2009: 34) Yalnızlık ve belleksizlik açısından esere yaklaştığımızda, belleksiz insanların yalnızlığa terk edilmesi gerektiğine dair düşüncelerle de karşılaşırız. Bu düşünceye sahip olanlardan biri, ismi Kırmızı Kadın olarak da geçen Nesrin'dir. Nesrin, Sadık'ın sevgilisidir. Sadık'ın eşi hayattadır; fakat hasta, belleğini yitirmiş bir kimsedir. Sadık ise ona bakmaktadır. Nesrin, ondan, eşini terk etmesini kendisiyle beraber gelmesini ister. Sadık, bu teklifi kabul etmeyince ayrılırlar. Fantastik tren yolculuğunda Sadık'ın karşısına çıkan kadınlardan biridir Nesrin ve bu istediğini kendince şöyle açıklar:

Dinleyin! Ben karısını değil, yıllardır hastanede belleksiz bir hayat süren, yaşamla bağını koparmış bir kadını terk etmesini istedim ondan. Anlamıyor musunuz? O zavallı için başucunda oturan kişinin kimliğinin artık hiç önemi yok. Çünkü hastaneye son kez yattığından beri, yani yıllardır tek kelime etmedi. Hiç kimseyi tanımıyor. Gözlerini açmıyor. Beyni bomboş. Sadece bağıryor...

"Kim hafızasını yitiren, anıları olmayan birinden daha yalnız olabilirdi?" (Eroğlu, 2009: 158) Belleksizlik bir tür yalnızlık ise ve yalnızlıkla acı arasında bir bağ varsa "Acaba benim belleğimi yitirmemin

nedeni de acı mı?" (Eroğlu, 2009: 172) diye sorar kendine M (Sadık). Hâlbuki, kişiyi belleksiz hale getiren acıların varlığı değil yokluğudur. Acı olmadığı takdirde, bellek de yoktur. Sadece mutluluktan ibaret bir bellek ve geçmiş olamaz. Acılarımız, bizi belleksizlikten kurtaracak gerekliliklerdir: "Yılların belleği yoktur, acıyı taşımazlar... Kadının söylemek istediği bu olmalıydı. Unut! M; birden unutmaktan nefret ettiğini düşündü. Belleğin asıl düşmanı zaman değil, acıyı aşındıran, sonra da yiyip yok eden bu iğrenç beyin hastalığı değil miydi?" (Eroğlu, 2009: 189) "Oysa yalnızlığın akrabası olan acı, itirafların dilini çözendir. En derin, en tutkulu dileklerimiz acıdan doğar." (Kaplanöz, 2006)

Eserde, geçmiş ile sevgi arasındaki bağ öne çıkarılmaya çalışılır ve Sadık'ın romanın sonunda geçmişine kavuşması, bir anlamda sevgiye de kavuşmasıdır; çünkü geçmişte yaşamış olduğu acılarla beraber, sevgi duygusu da vardır. Geçmişsiz olmayı, sevgisiz olmakla eşdeğer görür ve geçmiş olmadan sevginin de var olamayacağını eserin sonunda kavrar: "Sadece Tanrı için geçmiş ve gelecek önemsizdir, Bay Galip. Neden mi? Çünkü Tanrı zamansız bir evrende sürdürür hükmedici varlığını. Ama bizimki gibi sonlu yaşamlar için geçmiş bir zorunluluktur. Geçmiş olmadan..." (Eroğlu, 2009: 50)

Unutmamak, unutulmamak için diktiğimiz mezar taşları da eserde bellekle ilişkilendirilmiştir: "Mezarlar ölümün belleksizliğine karşı koymak için diktiğimiz işaretlerdir!" (Eroğlu, 2009: 103) Unutmak, bir hiçlik ve yok edıştır. Yok etmek, kötü bir şeyse, belleksiz olmak da kötüdür: "Yok etmek? Unutmak da bir yok ediş... Öyleyse belleksizlik de kötülüktü..." (Eroğlu, 2009: 115) Ölüm de bir yok oluşturu; yani unutmaktır. İşte bu yüzden eserdeki filozof Palyaço ölümünden çok korkmaktadır: "Ölümünden korkmamın nedeni, öğrendiğim her şeyi unutmak zorunda kalacak olmam." dedi. "Çünkü ölüm, unutuşun en mükemmel, en ödün vermez biçimi değil mi?" (Eroğlu, 2009: 174)

M, tren yolculuğu sırasında bazı şeyleri hatırlamaya başlar; fakat belleği bir noktada tıkanır kalır. Annesinin hastalanmasına kadarki olayları anımsar. Gerisi ise bir türlü aklına\ belleğine gelmez. Bu tıkanıklığı ise şöyle bir benzetme ile açıklar: "Biliyor musun, bazen silik bir belleğin anılarını araştırmanın, tıpkı kedinin kendi kuyruğunun peşine düşmesi gibi boş ve akıldışı bir kovalamaca olduğunu düşünmüyor değilim." (Eroğlu, 2009: 152)

Eserde, bellek ile hayat arasındaki ilişki de gözler önüne serilmiş, belleği olmayan bir insanın aslında yaşamadığı da vurgulanmak istenmiştir: "Yirmi yaşından sonra neler olduğunu hatırlamıyorum. Yani belleksiz bir boşluktan farkım yok. Eğer hayat, belleğimizin yansımasıysa, bırakın dediğiniz gibi dolu dolu yaşamayı, uzun süredir bir hayatım bile yok." (Eroğlu, 2009: 187)

Utancı kavramı da bellek ile beraber ele alınır ve belleksiz birinin aynı zamanda vicdansız da olacağı vurgulanır. Sadık, romanın sonunda bir seçim yapmakla karşı karşıya bırakılır. Ya geçmişini ya da geleceği seçecektir. Geleceği seçtiği takdirde acısız, mutlu bir yaşamı olacaktır; fakat gelecek beraberinde vicdanını da bir tarafa bırakmasını gerektirir: "Ve utancı! G aslında haklıydı. M, kapının bu tarafında kalmayı seçerse, vicdanını kumar kuzumutancının yok olacağını hatırladı. Utancı ancak belleği olan bir vicdanla mümkündür çünkü." (Eroğlu, 2009: 238) Sadık, geleceği seçerse vicdan, utancı, acı gibi soyut kavramlardan uzak duracak sadece mutlu olacaktır. Acısız; fakat geçmişsiz, belleksiz bir hayat. Bu konuda Bay G, Sadık'ı etkilemeye çalışır: "Geleceği seç! Gelecek belleksizdir, kin tutmaz. Üstelik geleceği seçersen özgür olacaksın. Duydun mu, özgür... Özgürlükten daha önemli ne var?" (Eroğlu, 2009: 264)

Sadık (M), romanın sonunda, uykudan uyandığında hayata dair düşüncelere dalar ve kendisini terk eden sevgilisi Nesrin'i düşünür. O da gidince anılarıyla baş başa kalmıştır: "Nesrin onu terk edince o da sahip olduğu tek hazinayı, anılarını dostu yapıp çıkmıştı. Başını korkuyla sallayarak derin bir soluk aldı. Anıları olmasaydı ne yapardı? Bir gün belleğimi yitirirsem, çıldırırım, diye düşündü." (Eroğlu, 2009, 274)

2- KİŞİSEL BELLEK

Kişinin kendi yaptıklarını anımsaması şeklinde ifade edebileceğimiz kişisel bellek hakkında şunlar söylenebilir:

Bunlar, konusunu bir kimsenin yaşamöyküsünden alan anımsama eylemlerini gösterir. Onlara, kişisel bir geçmişe göndermede bulduklarından, kişisel bellek diyebiliriz. Benim kişisel bellek savım şöyle dile getirilebilir: Ben, şunları şunları, şu şu zamanlarda, şu şu yerlerde yaptım. Böyle bir olay anımsarken, aynı zamanda kendimle ilgilenmiş olurum. (Connerton, 1999: 38-39)

Kişinin kişisel belleğinde oluşan derin yarılmalar, onun geleceğini de etkiler. "Belleğin Kış Uykusu"nda kişisel belleğini yeniden kazanmaya çalışan Sadık (M), anımsadıkça bilinçlenir. Eserde, bu bellek türü ile ilgili pek çok örnek bulunmakla beraber, biz sadece bir kısmına değineceğiz.

Roman, bir kişisel bellek yitimi ile başlar: "Belleğiyle zamanın arasındaki bağ kopmuştu. Zamanın ıssızlığının ortasındaydı." (Eroğlu, 2009: 2) Kim olduğunu, bulunduğu evde ne aradığını, neden geçmişini

hatırlayamadığını bilmeyen M, koskoca bir anısızlık denizi içerisinde yüzmektedir. M'nin boş belleğinin derinliklerinde canlanan ilk anı, istasyonda gördüğü genç adam ile ilgilidir. Onu bir yerlerden tanıdığına emindir; fakat bu tanışıklığın nerede, ne zaman ve nasıl gerçekleştiğine dair bir fikri yoktur. Yirmi beş yaşlarında gösteren bu adam, M'nin gençliğidir. Fantastik tren yolculuğunun başında, hatırlayabildiği tek şey ise isminin ilk harfinin M olduğudur.

Kişisel belleğine kavuşabilmesi için, M'ye Palyaço tarafından hayal gücünü kullanması öğütlenmiştir. Gözlerini kapatıp bu öğüdü yerine getirdiğinde kişisel belleğine dair ilk ışıklar gözükmeye başlar: Müzik öğretmeni olan babasının, kardeşinin doğumundan bir ay önce ölmesi ilk hatırladığı şeylerdendir. Yolculuk sürerken, annesini, kardeşini, babasını ve babaannesini hatırlayan M, "belleksiz bir varlıktan bir insana dönüştüren anılarını tekrar yaşamak için" sabırsızlanır. (Eroğlu, 2009: 25)

Yolculuk sürdükçe kişisel belleği de yavaş yavaş yerine gelen M, trende kızıl saçlı bir kadınla karşılaşır ve irkilir; çünkü "Kızıl saçlar ona bir şey hatırlatıyordu." (Eroğlu, 2009: 30) Belleği ile bir savaş veren Sadık'ın, kızıl saçları görünce irkilmesinin nedeni geçmişinde hayatına giren Lerzan isimdeki müzik öğretmenidir. Lerzan, yan dairede oturur, komşularındır ve onu tanıdığına daha on beşinde olan Sadık, bu kadından fazlasıyla etkilenmiştir. Onun özlemine çeker ve bir gün, evde yalnızlarken ona arkadan sessizce sarılır. Lerzan, onu yanından uzaklaştırır, ardından da şehri terk eder. Bu olay, Sadık'ın kişisel belleğinde derin bir iz bırakmıştır. Bu sebeple trende onu gördüğünde ilk etapta tam olarak kim olduğunu çıkaramasa da, kızıl saçlar belleğinde hemen ön plana çıkacaktır. Yolculuk ilerledikçe, kişisel belleğinde bir perde daha aralanır ve kızıl saçlı komşu Lerzan'ı hatırlamasıyla birlikte, annesinin, ölmüş babasıyla kurduğu ilişkiyi, onu bir türlü unutamayışını da anımsar. Sonra hayranı olduğu kadına, Lerzan'a, on beş yaşındayken, annesi hakkında söylemek istedikleri geçer bir bir aklından:

Annesinin keman çalmasını bu kadar istemesinin ardında, kemanın onu babasına dönüştürdüğü gerçeğinin yattığını söylese! Ne zaman küçük Paganini olsa, sağlığında sevgili eşiyile birlikte oturdukları o eski, köhne divana ilişip matem bitmeyen gözlerini kapatarak, on yıldır unutamadığı kocasını yeniden canlandırdığını anlatsa. Çaldığım keman değil, İsrail'in Sur'u dese...(Eroğlu, 2009: 40-41)

Sadık'ın yaşam boyu belleğine kazıdığı bazı ünlüler de mevcuttur. Bunlardan biri Sevgi Seval adıyla karşımıza çıkan artisttir. Trende, onu Bay G'nin yanında ilk gördüğünde tanıyamaz ve kendine hayret eder. Bay G, M'nin yaşam boyu sahip olmak isteyip de bir türlü olamadığı bütün kadınlarla birlikte olmuştur. M'nin belleği, Bay G, hayatına giren kadınları anlattıkça açılacaktır. Kişisel belleği yavaş yavaş yerine gelen M, Bay G'nin geçen hafta Gstaad kayak merkezine, hayran olduğu artist Sevgi Seval ile birlikte gittiğini öğrenince başka bir şey daha hatırlar: "Konservatuvarda ailesi İngiltere'de yaşayan bir sınıf arkadaşım vardı; bir kız. Her kış, ailesiyle Gstaad'a giderlerdi. Çektiği resimler hâlâ gözlerimin önünde. Oraya o kadar çok gitmek istemiştik ki." (Eroğlu, 2009: 45-46) Yine Bay G'nin yanında bulunan kadınlardan olan Neşe, M'nin konservatuvardan sınıf arkadaşısıdır ve Sevgi Seval'i ilk bakışta tanıyamadığı gibi, Neşe'yi de tanıyamaz. Sadık'ın birlikte olmak istediği kadınlardan olan Neşe, onu konservatuvarda iken Paganini diye çağırır ve Sadık'ı sevmediği halde, onu kullanır. Sadık, Neşe'yi trende görünce kendini hatırlatmaya çalışır; fakat Neşe, karşısındakinin Sadık olduğuna inanmaz. Sadık, artık Neşe ile ilgili her şeyi hatırlamaktadır:

Neşe, yurt dışına çıkacağı gün Sadık'la randevulaşır; ancak Sadık annesinin hastalığı yüzünden bu randevuya gidemez. Kaçırılan bu randevu, Sadık'ın ömür boyu pişmanlık duymasına sebep olur. Çünkü Sadık, bu buluşmayı oldukça çok arzulamıştır. Buluşma fantastik tren yolculuğunda gerçekleşir. (Yürek, 2009: 511)

Sadık, biraz daha düşündükçe, kişisel belleği aralanmaya başlar ve annesinin adını hatırlar: "Başka neler hatırlıyordu? İkinci sınıf, düşkün bir meleğe benzeyen annesini; kasvetli bir kadın olmasına rağmen ışıltılı adını. 'Adı Işık'tı'dedi M." (Eroğlu, 2009: 48) Roman ilerledikçe, aynı zamanda tren yolculuğu da sürdükçe, Sadık'ın trende karşılaştığı; fakat ilk etapta kim olduklarını çıkaramadığı kişileri hatırlaması devam eder. Bunlardan birisi kişisel belleğinde bir hayli yer edinmiş olan Nesrin'dir: "Nesrin... Çılgınca sevdiği, hayatı boyunca vazgeçmeyeceğine söz verdiği kadının adını -unuttuktan sonra tekrar- hatırlamıştı. Rıza Hoca haklıydı. Anıların üzerindeki o geçirimsiz zar yırtılıyor, donmuş zihni çözülüyordu." (Eroğlu, 2009: 194)

Papyonlu Adam olarak da anılan, Sadık'ın karşılaştığında ilk görüşte tanımadığı; fakat zaman geçtikçe hatırladığı hocası, konservatuvardan müzik öğretmeni Rıza Hoca'nın da kişisel bellek içerisinde önemli bir yeri vardır. Kaybettiği anıları tekrar kazanmaya başlayan Sadık'ın, Rıza Hoca'yı anımsaması ise şu şekildedir:

Rıza Hoca! M, bir kez daha bağırdı. Karşısında sabırsız bir öfkeyle onu süzen, altı uzun yılı birlikte geçirdikleri adamı, babasından daha iyi tanıdığı hocasını da

hatırlıyordu. Başını ellerinin arasına aldı; tutmazsa, beyni az sonra çatlayıp ikiye ayrılacak, kafatasından dışarıya fırlayacaktı. Sonunda ne olduğunun farkına varıyordu. Bilinci aniden aralanmıştı. Zihni berraklaşırken beynini saatlerdir-kim bilir, belki de yıllardır- kaplayan sis dağılıyor, yitirdiği anılar açığa çıkıyordu. (Eroğlu, 2009: 194)

İki yüz yetmiş beş sayfalık eserin, 196 ve 197. sayfalarında artık Sadık (M), kişisel belleğini tamamlamış biri olarak karşımıza çıkar. Belleği aralanmış ve kabuğunu parçalamıştır artık. Hatırladıklarını ise tek tek sıralar:

M, sonraki bir saat boyunca boş belleğinin ince bir suyun altına yerleştirilen bir kova gibi yavaş yavaş dolmasını, geri dönen anılarının zamana ve gerçek dünyaya tekrar lehimlenmesini bekledi: Elinde yalnız gecelerinin günah şahidi kemarı tutarak duşa girer gibi çıplak soyunup, sonra da kendini tavandaki halkaya asan annesini; konservatuvara geri döndüğünde Neşe'yi boş yere arayışını; o denli aydınlık oluşuna şaşırıldığı morgda kafası ikiye ayrılıp beyni çalınmış kardeşinin derisi yüzülmüş cesedini saatlerce teşhis edemeyişini; kardeşinin uyandırmaya çalıştığı yığınların desteklediği askeri darbeleri, işkenceleri, bir anarşistin kardeşi olarak faşist baskılarla geçen seneleri; Suzan'la bir kitapçada rastlantıyla tanışmasını; mutsuz evliliğini kısa sürecek mutlulukla aydınlatan ikizlerin zor, sancılı doğumunu; Sevda'nın onu-peşinden Selma'yı da sürükleyerek-ölüme götürecektir hastalığını; art arda gelen, ama şahitlik edemediği ölümleri; sevgisini gösteremediği çocuklarının küçük bedenlerini toprağın konukseverliğine teslim edişini; müzikten nefret eden öğrencilerini; hiç peşini bırakmayan parasızlığını; onu terk eden Nesrin'i, tek başına geçirdiği günlerin yoldaşı İri Kulak'ı... (Eroğlu, 2009: 196-197)

3- ALIŞKANLIK BELLEĞİ

Bireyin daha önceden öğrenmiş olduğu; fakat unuttuğu yetilerin anımsanması olarak da değerlendirilebilecek alışkanlık belleği hakkında şunlar söylenebilir:

Yalnızca belli bir uygulamayı (performans) yeniden ortaya koyma yetimiz ile ilgili olup bundan başka bir şey değildir. Örneğin, nasıl okuyacağımızı, nasıl yazacağımızı ya da bisiklete nasıl bineceğimizi anımsamamız, gerektiği her durumda, bunları iyi kötü yapabilme meselesidir. (Connerton, 1999: 40)

Belleğin Kış Uykusu'nda M (Sadık), eserin başında kadın cinsi ile karşılaştığında kendisini, kadınlar açısından sorgular ve onlara karşı bir alışkanlık belleğinin olup olmadığını yoklar: "Eliyle yüzüne dokundu. Kadınları isteyecek kadar genç miydi? Kadınları istemek! Boş belleğinde onlarla ilgili neler vardı?" (Eroğlu, 2009: 19) Görüldüğü gibi romanın başkışisi, kadınlarla ilgili olan alışkanlık belleğini yitirmiş ve bu duygunun kendinde var olup olmadığını anımsayamamaktadır. "Kadınları sizin kadar iyi tanıyıp tanımadığımı bilmiyorum." (Eroğlu, 2009: 31) Aynı zamanda genç mi yaşlı mı olduğunu kestiremediğinden, hiç âşık olup olmadığını da bilemez: "M durakladı. Âşık olup olmadığını, kasıklarındaki harekete rağmen kendini genç hissedip hissetmediğini bilmiyordu. Peki, yaşlı mıydı? Bundan da emin değildi?" (Eroğlu, 2009: 155-156) Cinselliğe dair hiçbir alışkanlığını hatırlamayışı, onu, trende Sevgi Seval ile birlikte olmaya çalışırken zor duruma sokacaktır; çünkü daha önce bir kadını arzulayıp arzulamadığını bile hatırlamamaktadır. Belki de hayatında ilk defa bir kadınla birlikte olacaktır. Bunu bilememek, Sadık'ı başarısızlığa iter:

Zorlukla nefes alıyordu; bir kadınla sevişmek! Eğer olsaydı, belleğinin ne kadarını doldururdu cinsel anıları? Daha önce onu arzulayan bir kadınla sevişmiş miydi hiç? Belki de ilk kez yapacaktı bunu. Kadının parmaklarının araştırmacı, kıskırtıcı dokunuşlarıyla ürpererek, sevişirken neler yapması gerektiğini hatırlamaya çalıştı. Gözlerinin önüne gelenler gerçeğin parçaları olamayacak kadar bulanık ayrıntılar, Sevgi Seval'le ilgili bölük pörçük fantezilerden ibaretti. Birden korkuyla ürperdi. Başarabilecek miydi? Cinsel anı yokluğu, onu iktidarsız biri yapıp çıkmıştı. (Eroğlu, 2009: 192)

Sadık, eskiden çay alışkanlığının olup olmadığı konusunda da bilgisizdir. Çayı yudumlarırken onun tadına dair belleğinde hiçbir kapı açılmaz, bu kendisini sorgulamasına sebep olur:

Çayın yanında şeker yoktu. M, soğumuş sıvıyı yudumlamaya koyuldu. Tadı yadırgatıcı gelmemişti. Acaba eskiden çay sever miydi; nasıl içerdi? Bellek kararınca bu denli basit bir sorunun cevabı bile çözülmeyecek bir sırra dönüşüyordu. Hayatında ilk kez çay içiyormuş gibi ikinci yudumu ağzında bekleterek dışarıya döndü. (Eroğlu, 2009: 123)

Çay gibi içki de Sadık'ın belleğinde cevap bulamadığı sorulardan biri olarak kalır. Alışkanlık belleğine sorduğu sorulardan cevap alamayınca, artık merak etmeyi bırakıp, içmeye başlar: "Canı birden içki istedi. Eskiden, yani belleği camın üstündeki buğu gibi uçup gitmeden önce içer miydi? Cevabı merak etmiyordu; bir şişe içki ve sigara alıp pencere kenarındaki boş masalardan birisine yürüdü." (Eroğlu, 2009: 125)

Alışkanlık belleğine dair Sadık'ın kendine sorduğu sorular roman boyunca devam eder. "Hiç bu denli acı çekmiş miydi?, Daha önce hiçbir çocuğa sarılmış mıydı?" (Eroğlu, 2009: 166-167) gibi sorularla belleğini yorar; fakat cevap alamaz. Tüm soruların cevaplarını tren yolculuğunun sonuna doğru alacaktır.

4- BİLİŞSEL BELLEK

Anımsama ile ilgili olarak bir başka bellek türü ise bilişsel bellektir. Şöyle tanımlanabilir: "Sözcüklerin anlamlarını, şiirlerin dizelerini, şarkıları, öyküleri ya da bir kentin planını, matematik denklemlerini, mantıksal doğruları veya geleceğe ilişkin olguları anımsadığımızın söylenebildiği durumlardaki 'anımsama' fiili kullanımlarını kapsar." (Connerton, 1999: 39)

Fantastik yolculuk yaptığı trende M, keman çalan küçük bir erkek çocuğuyla karşılaşır. Aslında kendisinin beş yaşındaki hâliyle karşı karşıya olan M, elbette bu durumun farkında değildir. Çocuğun çaldığı müzik parçasını duyduğu anda irkilir ve "Opus 28, Ronda Kapriçyosu Üvertürü" (Eroğlu, 2009: 18) der. Yolculuğunun başında kendisine ve ailesine ait henüz hiçbir şey hatırlayamamışken, bilişsel belleği ona bu müzik parçasını hatırlatmıştır. Bu parçanın sadece adını hatırlamakla kalmaz, üstelik melodiyi kesintisiz sürdürebildiğini de fark eder ve bu duruma şaşırır: "Müzik ve o! Parçayı çocuktan iki ölçü öne alarak mırıldanmaya başladı. Melodiyi kesintisiz sürdürebildiği gibi, çocuğun yaptığı küçük hataları da fark ediyordu." (Eroğlu, 2009: 18)

Kemanın yanı sıra, romanda önemli bir yere sahip diğer müzik aleti ise saksafondur. Ergenlik döneminde hayranlık duyduğu Lerzan'ın çaldığı bir müzik aletidir saksafon. M (Sadık), sırf Lerzan'a yakın olabilmek adına okul bandosunda saksafon da çalmıştır. Fantastik tren yolculuğu sırasında, Palyaço'nun kendisini yönlendirdiği tuvaletten gelen saksafon sesi, M'nin bilişsel belleğinin aydınlanmasını sağlayacaktır. Duyduğu melodi ile önce irkilecek, ardından da parçanın tam adını hatırlayacaktır:

Müziği iki vagonun birleştiği bölüme yaklaşırken duydu. Tenor saksafon! Önündeki karanlıktan neşeli, çağrı yüklü bir melodi yükseliyordu. Kulaklarını kabarttı. Bir caz parçasıydı bu; adımlarını melodinin oynak temposuna uydurarak hızlandırdı. Loşluğun sonunda hoş bir sürpriz bekliyordu onu. Kışkırtıcı müzik, Palyaço'nun ayna bulacağını söylediği tuvaletten geliyordu. Gülümsedi. Yavaş adımlarla loş boşluğa yaklaştı. Saksafon harikaydı. Parçayı hatırlamıştı: Lester Young'un, "My Little Sued Shoes"u. (Eroğlu, 2009: 38)

Sadık'ın birlikte olmak istediği kadınlardan biri olan Neşe, trende Sadık'ın karşısına çıkınca, onun hakkında yaşanmış ve yaşanmak istenen her şey bellekte yavaş yavaş yerini bulmaya başlar. Kişisel belleğin yanı sıra bilişsel bellekle ilgili şeyleri de hatırlamaya başlayan Sadık, Neşe'ye bakarak çaldığı keman parçasının adını da hatırlar. Neşe, trende Sadık ile sohbet eder; fakat onu tanımamıştır. Sohbet ettiği kişinin Sadık'ın kardeşi Ahmet olduğunu düşünür. Sadık'a konservatuvarda iken Paganini diye hitap eden Neşe, pişmanlıklarını dile getirince, Sadık'ın da bilişsel belleği yavaş yavaş aralanır: "Ama yaptığım aptallıktı. Hayatta bana sunulan hiçbir şey Paganini'nin gözlerime bakarak çaldığı o keman parçasından daha değerli değildi." "Saint-Seens'in Ronda Kapriçyosu Üvertürü" dedi M." (Eroğlu, 2009: 74)

Fantastik trende bir de mutluluk vagonu bulunmaktadır. Romanın sonlarına doğru o vagona giden ve sadece mutlu olan insanlarla bir arada olan M, orada bir keman görür ve bilişsel belleğini yoklayarak aydınlatır. Keman için çalmak istediği parçayı hatırlamıştır:

"Sonra bir süre bekleyip kulaklarında beliren melodiyi dinledi: Thais'den 'Meditasyon' Ne yapacağını biliyordu: 'Hata yapmaktan korkan yaşlı bir müzisyen' gibi değil de, konservatuvanın ilk yıllarındaki, Rıza Hoca'nın, 'melodiyi süslemekten vazgeç, tutkularını, kaygılarını ve kusurlarını saklamadan çal.', dediği gibi çırılçıplak soyunarak çalacaktı. (Eroğlu, 2009: 235-236)

5-İLETİŞİM BELLEĞİ

Dil ve iletişim alanına ait olan iletişim belleği, bireyler arası iletişimin anımsanması şeklinde ifade edilebilir. Sadık'ın iletişim belleği ile ilgili olarak hatırladığı ilk diyalog babasının ölümünden sonra annesi ile gerçekleştirdiği konuşmadır. Babasına tam olarak ne olduğunu, onun nereye gittiğini bir türlü anlayamayan Sadık, annesine sorduğu soru karşısında şu cevabı alır: "Çok uzağa... Ama her zaman içimizde yaşayacak..." M, şaşkınlıkla göğsüne bakakalmıştı. Kalbi, annesinin dediği kadar uzakta değildi ki!" (Eroğlu, 2009: 24)

Sadık'ın solcu eylemler sebebiyle işkence görmüş ve öldürülmüş kardeşi Ahmet'i hatırlamasını sağlayacak bir konuşma gerçekleşir Bay G ile aralarında. Bay G, kendi kardeşinin adının Ahmet olduğunu ve mesleğinin de bankacılık olduğunu söyleyince, Sadık'ın iletişim belleği aralanır ve annesinin sürekli söylediği cümleleri hatırlar: "Bankacı! M'nin zihin bulanıklığında çağrışım yapan bir sözcüktü bu. Annesinin Ahmet'in hep hayatları boyunca çektikleri yoksulluklarının öcünü alacak zengin bir bankacı olmasını istediğini hatırlıyordu." (Eroğlu, 2009: 27)

Bir kemancı olmasına rağmen, ergenlik döneminde, annesinin, kemanı babasına dönüştürmesi ve bu aletin ölmüş babasını simgelemesi, onun kemandan nefret etmesine yol açar. Bu durum, saksafon için geçerli değildir. Kemanı tamamen bırakıp saksafona geçmek isteyen ve bu dileğini ergenlik hayallerinin başkahramanı Lerzan'a da açan Sadık, onun kendisine verdiği cevabı hatırlar: "Sorun annen", diyordu kadın. "Okul bandosunda saksafona ayıracağın zamanı kemandan çalacaksın ve bu onu hiç mutlu etmeyecek. Bir meslektaşımı üzeceğim, üstelik de aynı apartmanda, kapı komşum olan birini. Öyle değil mi?" (Eroğlu, 2009: 40)

Sadık'ın iletişim belleğinde yer eden bir başka önemli an ise Neşe ile buluşacakları gün, annesinin hastalanıp onu geri çağırmasıdır. Annesi yüzünden, yurt dışına gidecek olan Neşe ile buluşmamış ve hayal ettiklerini yaşayamamıştır. Bu yüzden annesine çok kızgındır. Onun kendisini çağırması ömür boyu aklında kalacak ve hep onu suçlayacaktır; fakat istediği, hayal ettiği buluşma fantastik tren yolculuğunda gerçekleşir ve hayal kırıklığına uğrar. Annesini boş yere suçladığını kavrar.

Sadık'ın iletişim belleğinde etkisini sürdüren bir başka diyalog ise adı Kırmızı Kadın olarak da verilen, sevgilisi Nesrin ile aralarında geçen konuşmadır. Nesrin, Sadık'a onu terk edeceğini söylemiştir ve bu cümle ile beraberinde gelen ağlama, Sadık'ın iletişim belleğinde yer etmiştir: "Ve tabii M'ye, onu terk edeceğini söylerkenki, M'nin belleğindeki en belirgin ağlama sahnesi buydu..." (Eroğlu, 2009: 241) Sadık, bu ağlama esnasında Nesrin'in kendisine yönelttiği "Neden?" sorusunun cevabını da veremez. Nesrin, Sadık'ın karısını terk etmesini ister, olumsuz cevap alınca da ağlayarak nedenini sorar; bu soru Sadık'ın iletişim belleğinde gereken yeri bulur:

"Haklıydı. Nesrin, bunu yüzüne karşı bağırarak söylemişti; bağırırken ağlıyordu da. 'Neden, neden, neden?' O anı hatırlıyordu M: Sevdiği, ömrünün sonuna kadar birlikte olmayı düşlediği kadının sıkıcı bir nakarata dönüşen sorusunu cevaplayamamıştı, çünkü davranışının nedenini bilmiyordu." (Eroğlu, 2009: 262-263)

II- ISSIZLIĞIN ORTASI

Romanın adı hakkında Hasan Yürek şu bilgileri verir:

Romanın yarışmaya katılım adı *Issızlığın Ortası* olmasına rağmen ilk baskı *Issızlığın Ortasında* adıyla çıkmıştır. Bunun sebebi Erdal Öz'ün bu yöndeki önerisidir. Eser, Can Yayınları'ndan çıkan baskılarda bu adı taşımakla birlikte diğer yayınevlerinden çıkan baskılarda *Issızlığın Ortası* adını taşımaktadır. (Yürek, 2009: 46-47)

Ayhan isminde yabancılaşmış bir bireyin anlatıldığı roman, 68 Kuşağı'nın da içinde bulunduğu durumu gözler önüne serer. 12 Mart 1971'den sonra yaşanan kargaşa ortamı, Ayhan etrafında anlatılmaya çalışılmıştır. Bunalımda olan Ayhan, bu durumdan kurtulmak için çeşitli çarelere başvurur; fakat başarılı olamaz. Geleceğini kurabilmesi için geçmişte tanık olduğu olayları zihninde tekrarlamaması gerekir; fakat içinde bulunduğu psikolojik durum buna izin vermez. Geçmişini anımsamaktan çok neredeyse her defasında yeniden yaşayan Ayhan'ın bu durumunu, romanın modernist tarzda yazılmış olmasına bağlayabiliriz:

Modernist anlatılarda zaman, Henri Bergson ve benzeri düşünürlerin de etkisiyle, modern romancının geçmişte farklı bir biçimde gezinmesiyle kurgulanır. Geçmiş, yaşanan ân'ın parçaladığı ve yeniden anlamlandırıldığı, bu yeniden anlamlandırılmayla birlikte yaşanan ân'ın bir kez daha parçalanmasına yol açan bir anımsayıdır. Bu tür geçmiş duygusu, daha önce olmuş bitmiş, hesabı kapatılmış olay ve süreçlerin anımsanmasından çok farklı bir duygudur; geçmişi her an yeniden üretir. (Parla, 2000, 258)

Geçmişle geleceği arasında kalan Ayhan'ın savaşa bakış açısı da farklıdır. Bu durumu Gürsel Aytaç şöyle açıklar:

Issızlığın Ortasında'nın odak noktası bence, yazarın, Attilâ İlhan'ın romanını çağrıştıran savaş yaklaşımında. Ayhan İlyasoğlu'nun savaş yaşantısı Anadolu askerinin savaş coşkusunun, cihad inancından, kader anlayışından farklıdır. O, toplumunun bu tür değerlerine yabancı bir eğitimle yetişmiş olmanın, entelektüel olmanın verdiği bir hayat duygusuyla savaşı trajik bir olay olarak yaşar. (Aytaç, 1990: 400)

Ayhan'ın hayatında mühim bir yeri olan Zafer'den de birkaç cümle ile söz etmek gerekir; çünkü aslında Ayhan'ın bütün bu bunalımının esas sebebi, okuldan arkadaşı Zafer'in bir anda ortadan kaybolmasıdır. Ayhan, onun öldüğünü düşünmektedir; fakat eserin sonunda hayatta olduğu anlaşılır ve Ayhan onu bulabilmek için yollara düşer. Yatılı okulda iken arkadaşlık kurabildiği tek insan Zafer'dir, kayboluşu Ayhan'ı derinden etkiler. Ona o kadar bağlıdır ki bu durum aşk kelimesiyle de açıklanabilir: "Niçin yürütemez Ayhan, kadın ilişkisini? Niçin kadınlarla savaşır gibi sevişir? Ayhan-Zafer ilişkisi sadece bir dostluk ilişkisi midir? Yoksa Selim İleri'nin deyimiyile 'aşkla arkadaşlık' mı?" (Fethi Naci, 2002: 190) Ayhan'ın yaşamış olduğu bu dostluk\aşk ilişkisi de onun belleğinde derin izler bırakmıştır.

Ayhan'ın Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında farklı şekillerde, zamanlarda tanıştığı, Doktor, Papaz, Violet ve Rum kızı Andonica, savaş bitip de Ayhan Ankara'da yaşarken bile, onun belleğinde güçlü bir yer edinen kişiler olarak karşımıza çıkacaktır. Ayhan, bu kişilerin belleğinden fırlayıp, sık sık kendisini ziyaret etmesine ve onu düşünmeye sevk etmesine o kadar alışmıştır ki şu tip cümleler kurabilmektedir: "Cadde geniş, ışıklı bir pist gibi kentin göbeğine düşüyor önümde. Bu gece hangisi ziyaretime gelecek? Papaz? Doktor? Violet? Hayır, hiçbiri. Bu geceyi o mavili kadınla geçireceğim." (Eroğlu, 2007: 32)

Geçmişten kurtulmanın çarelerini arayan ve bu çareyi Ankara'da tanışmış olduğu Ferda isimli kadında bulacağını düşünen Ayhan, çabalasa da 1974'te yaşadığı savaşın etkilerini bir türlü belleğinden atamaz ve geçmişini düşünmekten de öte neredeyse geçmişte yaşar:

"Şarapneller ıslık çalarak yüzlerce kilometre uzaktaki kumsaldan üstüme sıcıyor, kirpiklerimde gemilerin o sabahki bombardımanı kırmızı bir gül gibi açıyor. Hava da kum da sırlıklam. Başçavuşun biri denize giriyordu... Dehşetle silkiniyorum, her yanımda o günkü ter. Artık geçmişten kurtulmalıyım." (Eroğlu, 2007: 48-49)

Ayhan, Kıbrıs'taki savaş sırasında bir düşman askerini öldürmüştür, bunun yanı sıra verdiği bir emirle kendi ekibinden bir çavuşun ölmesine sebep olur. Üçüncü olarak da düşmana karşı beraber savaştıkları Rifat adındaki arkadaşının ölümüne tanık olur. İşte bütün bu yaşanmışlıklar ve tanıklıklar Ayhan'ın psikolojisini derinden etkiler ve intihara kalkışır; fakat kurtulur. Girne'de yatırıldığı hastanede bulunan Doktor, onun hayatını etkileyen isimlerden biridir ve Ankara'daki yaşamı boyunca onun söyledikleri Ayhan'ın zihninden bir türlü çıkmayacaktır. Romanda geriye dönüşlerle verilen bu diyaloglar, Ayhan'ın psikolojisini anlamamız için önemlidir. Ayhan, Ankara'da bir hastaneye gittiğinde, savaş sebebiyle yattığı Kıbrıs'taki hastaneyi ve o doktoru hatırlar:

"Danışmadaki adamın parmaklarının ucuna asılan o sarsak işaretin ardından dar koridora giriyorum. Kulağımda vazgeçip kaçmamı öğütleyen çığlıklar var. 'Aynı koridor!' diye bağıyor kafamdaki ses. 'Hayır!' diyorum bir fısıltıyla. O koridor, o hastane, o Doktor geride kaldı. Ama yine de midem yanıyor." (Eroğlu, 2007: 230)

Kıbrıs'ta hastanede yattığı süre içerisinde tanıdığı Doktor, aslında Ayhan'ın Ankara'daki yaşamını yöneten kişidir; çünkü onun geçmişte söylemiş olduğu cümleler Ayhan'ın belleğinde yer etmiş ve bu cümlelerden yola çıkarak Ankara'daki hayatına yön vermiştir. Doktor, bir anlamda Ayhan'a yardımcı olmaya çalışmakta ve ona yol göstermektedir: "Doktor, aramızdaki yüzlerce kilometre öteden cevap veriyor: 'Birini bulmalısın, erkek ya da kadın...' Korkuyla duvara bakıyorum. Yoksa orada mı?... " (Eroğlu, 2007: 5) Eserde, sadece Doktor'un değil, Ayhan'ın hayatına çeşitli zaman ve şekillerde girmiş diğer kişilerin söyledikleri de Ayhan'ın belleğinde yer edecek ve onun geleceğini etkileyecektir.

SONUÇ

Mehmet Eroğlu'nun yukarıda değerlendirilen iki romanı içinde "bellek" kavramı etrafında en çok durulan, bu konuda görüşler dile getirilen eseri hiç şüphesiz "Belleğin Kış Uykusu"dur. Dolayısıyla, biz bu yazımızda daha çok bu roman üzerinde durduk ve onu bellek çeşitlerini de göz önüne alarak irdelemeye çalıştık. "İssızlığın Ortası" romanının ise özellikle, iletişim belleği konusunda pek çok örnekle dolu olduğunu gördük. Her iki eseri iletişim belleği açısından karşılaştırdığımızda ise, "Belleğin Kış Uykusu"nda, bu bellek çeşidine dair "İssızlığın Ortası"nda romanına göre daha az örnek olduğunu fark ettik. Hâlbuki, "İssızlığın Ortası"nın büyük bir kısmı iletişim belleğini ortaya koyan bir romandır; yani bireyler arası iletişimin anımsanması bu romanda daha ön plandadır. "Belleğin Kış Uykusu"nda ise kişisel belleğe dair pek çok malzeme ile karşılaştık. Bu romanı bellek çeşitlerine göre irdelerken, bellek kavramıyla ilgili görüş ve düşüncelerin, tanımların olması, konumuz açısından düşünüldüğünde, "Belleğin Kış Uykusu"nun diğer esere göre biraz daha öne çıkmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

AYTAÇ, Gürsel (1990). *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Ankara: Gündoğan Yay.
CONNERTON, Paul (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*, Çev. Alâeddin Şenel. İstanbul: Ayrıntı Yay.

- EROĞLU, Mehmet (2007). *İssızlığın Ortası*, Yedinci Basım. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- EROĞLU, Mehmet (2009). *Belleğin Kış Uykusu*, Dördüncü Basım. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- FETHİ NACİ. (2002) *Türk Romanında Ölçüt Sorunu Eleştiri Günlüğü I (1980-1986)*, İstanbul: YKY.
- GÜNAY-ERKOL, Çimen (2011). "Taş Üstüne Taş Koymak: 12 Mart Romanlarında Görgü Tanığı Belleğinin Yazınsallaştırılması", içinde *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye'de Bellek Çalışmaları*, Der. Leyla Neyzi. İstanbul: Türkiye İş Bankası, 41-63.
- KAPLANÖZ, Hale (2006). "Mutluluk Dışı Değildir", *Yeni Şafak*, <http://www.yenisafak.com.tr>.
- KAYNAROĞLU, Mete (2009). "Belleğin Kış Uykusu Üzerine Eleştirel Notlar", *Mevsimsiz Kültür, Sanat Edebiyat Platformu*. <http://forum.mevsimsiz.net>.
- PARLA, Jale (2000). *Don Kışot'tan Bugüne Roman*, İstanbul: İletişim Yay .
- ÖZGER, Mehmet (2010). *12 Eylül Romanlarında Bellek, Özne ve İktidar Kavramlarının İncelenmesi*, Dan. Ahmet Cüneyt İssı. Muđla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi. Muđla.
- YÜREK, Hasan (2009). *Mehmet Eroğlu'nun Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım*, Dan. Şerif Aktaş. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi. Ankara.